

УДК 1(091)(447)

В. В. Співаккандидат філософських наук,
докторант

Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського

**ЖИТТЄВИЙ УСПІХ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЩАСТЯ В СПАДЩИНІ АНТОНІЯ РАДИВИЛОВСЬКОГО
В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ XVII СТОЛІТТЯ**

Проблема щастя належить переліку малодосліджених питань в історії вітчизняної філософської думки епохи бароко. Однак ця проблема є доволі перспективною з огляду на подальше дослідження, адже щастя є однією з центральних категорій морально-аксіологічної парадигми українських церковних мислителів XVII ст.

Однак ця проблема є досить складною для вивчення, оскільки уявлення барокових інтелектуалів про щастя мають доволі мозаїчний і поліморфний характер. Щастя трактувалося ними як небесне блаженство, радість, задоволення, успіх, фортуна тощо. У цих уявленнях переплелися вчення Отців Церкви, вплив етики протестантизму, антична філософська традиція й етика ренесансного гуманізму. Тож постає проблема розмежування цих уявлень, без якої неможливе ані детальне дослідження, ані комплексне вивчення цієї проблеми.

Релігійний погляд на щастя, що був панівним в епоху бароко, стверджував минуцність і непевність земного життя порівняно з майбутнім щастям небесним. Тож земне щастя сприймалося як омана, тимчасова, несуттєва обставина людського життя на шляху до вічного блаженства. Проте земне щастя все ж привернуло увагу церковних мислителів, які намагалися у своїх повчаннях узгодити прагнення мирян до щастя з вимогами християнської моральності. Одним із важливих питань в уявленнях про земне щастя була морально-етична оцінка життєвого успіху. До цього виду щастя прагнула паства, але він досить часто вступав у протиріччя з християнською мораллю. Тож церковні мислителі були змушені дати відповідь на запитання: чи можна поєднати прагнення до успішного світського життя зі спасінням душі? Цій проблемі ми й присвяtimo нашу статтю.

Проблема щастя вже привертала увагу низки дослідників. Так, історія розвитку уявлень про щасливе життя розглянута у фундаментальних дослідженнях В. Татаркевича [9], Д. Макмехона [11] і С. Воркачова [1]. Проте ці автори не звертають уваги на розуміння щастя в українській духовній культурі епохи бароко. Морально-аксіологічна парадигма у творчості українських церковних мислителів епохи бароко досліджувалася в працях Л. Довгої [3], С. Йосипенко [4], М. Корзо [5] і Н. Яковенко [10]. Однак проблема щастя в їхніх дослідженнях спеціально не розглядалася, автори торкаються її лише побіжно.

Метою дослідження є вивчення особливостей уявлень про життєвий успіх як вид щастя в спадщині українських і польських церковних мислителів епохи бароко.

Джерельною базою нашого дослідження стали рукописні та друковані проповіді Антонія Радивиловського зі збіроч «Вінець Христов...» і «Огородок Марії Богородиці...». Для порівняльного аналізу нами використано тексти Іоанкія Галатовського, який належить до тієї ж «латино-польської» проповідницької традиції, що й А. Радивиловський. Із метою виявлення можливих польських впливів до джерел наукової розвідки залучено творчість польських проповідників Петра Скарги й Томаша Млодзяновського, які справили досить значний вплив на розвиток українського барокового проповідництва.

Життєвий «світський» успіх у творчості Антонія Радивиловського є своєрідним антиподом благословенного життя християнина. І якщо останнє є результатом божественної опіки та моральності людини, то перший не обов'язково пов'язаний із дотриманням християнської етики. Матеріальні блага, якими володіє благословенна людина, є знаком божого благословення та наслідком заслуг перед Богом.

Благословенна людина прагне не матеріальних благ, а християнських чеснот, а отримує достаток як нагороду за своє благочестя. Натомість прагнення успіху пов'язане насамперед із прагненням матеріальних благ, влади, слави тощо. Таке прагнення до зовнішнього благополуччя передається Антонієм Радивиловським як «щасте дочасное» [7, с. 517], «дочасного світу щасте» [8, с. 216] або «щастя» [6, арк. 347], «щасливість» [6, арк. 66], без відповідних епітетів (в такому разі з контексту зрозуміло, що йдеться про оманливе земне благополуччя). Таке благополуччя є спокусою для людей, які, досягнувши матеріальних статків («добра дочасні» [6, арк. 162 зв.], «добра щастя» [6, арк. 232], «добра щасливости» [6, арк. 482], «добра временные» [8, арк. 12], «добра дочасные» [8, с. 638]), уже «розуміють на семь світі себе быти за щасливыхъ, за богатыхъ, за благословенныхъ...» [6, арк. 346 зв.], але насправді можуть згубити свою душу.

Щастя, що розуміється у світському аспекті як досягнення матеріальних благ і не ґрунтується на благочесті, природно, не знаходить схвалення у Антонія Радивиловського. У душі християнської моральної доктрини й антропології проповідник виділяє образ «старого та нового Адама (людини)» і розділяє «старого Адама» на три категорії: земну, тілесну та духовну людину. Людей, які прагнуть такого щастя, Антоній Радивиловський називає «земними»: «Ветхій нашъ человекъ, на три иншіи делится члвкы, яко то на земнаго, плотяного, й дшевнаго... Земнаго человека носятъ Образъ на себѣ тыи которыи земная мудрствуютъ, которыи ни о чемъ иншомъ не мыслятъ, тылко albo о збогаченюся, albo о доступіеню честей; которыи надто любятъ достатокъ земный, й славу міра сего; которыхъ житіе на земли естъ, а не на Небі» [7, с. 1273–1274].

Проповідник пише про жадібність людей до земного щастя порівняно з небесним: «Правдѣ много между нами естъ такихъ что подвизаютьсѣ добрымъ подвигомъ, абы могли постигнути, albo честь якую, albo богатство, albo славу, albo доброе о себе у людей розуменье, albo роскоши сего світа, albo пріязнь і фаворъ людскій, але жебы для одержаня вічної жизни подвизалися добрымъ подвигомъ віры, яко подвизался ст: мч: Имркъ: О Бже нашъ, якъ барзо мало естъ!» [7, с. 1483]. Таке прагнення є наслідком «нерозумного егоїзму», тобто надлишкової любові людей до себе, що вважається проповідником аморальною рисою, «бо тылко кто любить себе самого, той и о чести, и о славу, и о богатство міра сего, и о подвиги на земли старееться; а кто себе самага въ мірі сѣмъ ненавидитъ, ни о что таковое не дбает. Справъ же то намъ презъ млтвы свои стый у Христа Гда ншого, абысмо и мы вземши на себе Крестъ покуты стой послідовали Христу зъ возненавидінемъ себе самыхъ, розными себе посіли ншей за образу маестату Бжого трапчяи мерщвленіями и наказаніи» [7, с. 1614]. Щоправда, Антоній Радивиловський у душі християнського ригоризму впадає в іншу крайність, вимагаючи від пастви ненависті до себе, що продиктоване як метою проповіді («Слово Общєе на День святій мучеників»), так і аскетичними вимогами умертвіння плоті, до яких проповідник як чернець мав виявляти симпатію.

Загалом Антоній Радивиловський вважає цілком природним прагнення людини до успіху. Своє уявлення про успіх має кожен суспільний прошарок: «станъ Царскій, станъ Сенаторскій, станъ Воинскій, станъ Радецкій, станъ Купецкій, станъ Ролницкій, станъ Архіерейскій, Іерейскій, Казнодійскій...» [7, с. 123]. Кожний представник суспільної ієрархії прагне досягти бажаного щастя: «Царь яко

в притворі в своєм стані Царском застаючи, прагнеть розширення свого црствія, прагнеть звїязства над неприятелями. Сенаторъ на кріслі сенаторскомъ сидячи, прагнеть примноженъ староствъ, прагнеть булавы Гетманской, Печати канцлїрской, ліски Маршалковской. Воинъ бавлячися военными Рицерскими справами, прагнеть ласки Царской й Гетманской, прагнеть здобычи зачної. Райци сидячи в Ратуші на суді яко в притворі Купели овчей, прагнуть абы люде позывали абы едни на другихъ накладали. Купци сидячи в ташу албо в Коморі прагнуть абы что добре продали, абы что тале купили. Ролники ходячи за плугомъ кгда что посіють, прагнуть абыса добре уродило, кгдася уродить, прагнуть абы вчасне могли з поля зобрати, до гумна звозити, змолотити, й знову посіяти. // Архїереи, Іереи, Казноді, кто з них стоючи у Олтаря, кто на Катедрі, прагнеть абы през млтвы свои й офіры Бга ласкавого людємъ зьедналь, абы през науку свою до покуты стой ихъ привель» [7, с. 123–124].

У таких прагненнях реалізуватися у своїй сфері діяльності нема нічого грїховного, прагнення зробити кар'єру Антоній Радивилівський називає «золотою мыслію»: «Мысли ти бовімъ быти [в речи Посполитой Княземъ, Сенаторомъ, Старостою, на дворі Царскомъ быти Маршалкомъ, Канцлїромъ, Каштеляномъ, а за ж то не золотая мысль? мыслити быти в Войску Гетманомъ, Полковникомъ, Ротмистромъ, албо сотникомъ, обознымъ, Писаромъ, а за ж то не золотая мысль? мыслити быти в Цркви Бжей Архїєпскопомъ, Епсскомъ, Ггуменомъ,] а за ж то не пієнкная й не золотая мысль...» [7, с. 201].

Вочевидь, проповідник виступає проти «крайнощів» у кар'єрних і економічних амбіціях, адже людина, що занадто затьмарює розум бажаннями отримати «сьогосвітні блага», забуває про Бога й опиняється в полоні грїха. Наприклад, занадто сильне бажання «зробити кар'єру» може призвести до втрати вищих благ: «Збытная Хтивоть Годности, приносить шкоду, на утраті місца найбзпечнїшого й найвеселїшого, й на утраті всїхъ добрь щасливости й Блаженства» [6, арк. 482].

Те саме стосується багатства: «Кто барзо хтивый есть до набытя багатства, нехай відаеть же не любить Бога всїмъ срдцемъ своимъ; кто хтивы есть до пожадлиности телесной, нехай відаеть же не любить Бога всею дшею своею; // кто маєт хтивоє наміренїє до порожной хвалы, албо до доступленя гоноров, нехай відаеть же не любить Бога всею мыслію своею» [7, с. 667–668].

Такі бажання не гідні справжнього християнина, і шукання такого щастя несе загибель душі, оскільки в гонитві за земними благами, навіть набуваючи їх чесним способом, через працю, людина забуває про Бога, не відвідує Церкву, працює на свята тощо. При цьому вона може прикриватися цілком пристойними мотивами (необхідністю піклування про родину тощо), але це не зменшує її провини, як пише проповідник. Така поведінка є результатом спокуси світу, який вабить людину, «абы збытнее (зайве – В. С.) старане о себе чинилъ, абы и в стые дни не прожноваль». Проповідник закликає не шукати собі хліба з «уразою Божою, й нарушенемъ сумненя своего» [7, с. 1267].

Показово, що проповідник не виступає проти успішності як такої, вона стає благом чи злом залежно від ставлення до неї та використання її «плодів». Так, багатство, яке саме по собі не є благом чи злом, набуває негативного морального змісту, коли людина неправильно його використовує або занадто до нього прив'язується. Зокрема, грїховним є розуміння багатства як щастя й остаточної мети своєї діяльності (підміняти ним небесне блаженство), «которымъ то богатымъ Христосъ оповідаеть быти горе... тымъ которые оныхъ (багатств – В. С.) на зло užívають, яко то на обжертства, на п'янства, й на иншіє грїхи... котрые оныхъ набувають, то чрезъ лихвы, то чрезъ драпіства, котрыи въ них свою щасливостъ, й яко бы остатній свой конецъ закладаютъ» [6, арк. 66]. Як видно з цитати, проповідник робить акцент не тільки на грїховному використанні таких благ, але й на неправедному набутті. Неправедно набуті блага йдуть на злі речі та віддаляють людину від справжнього щастя, у

той час, як уже було сказано, блага, дані від Бога (ознака «благословенності» людини), слугують засобом для добрих справ, тобто здатні слугувати остаточній меті людини.

Також, на думку Антонія Радивилівського, варто пам'ятати про примарність земного багатства: «Уважимо багатства, роскоши, что юного суть, если не тїнь й дымъ? Яко албовімъ тїнь челоувечская непоказуется ажъ за просвщенїемъ солнца: такъ вси утїхи, вси роскоши людскїи земныи, потыся показуютъ, поки нам сего дочасного живота свїтитъ щасте. а яко прудко гинетъ дымъ, так прудко гинутъ роскоши сего облудного свїта» [8, с. 216].

Земні блага можуть стати перешкодою для спасіння лише тому, «который весь своей умысль, все свое Старане закладуетъ на томъ тылко, абыса збогатилъ, й роскошей телесныхъ на сем свїті зажилъ» [6, арк. 347].

Матеріальні блага здатні відвернути від Бога й побожних людей, спокусивши їх і видавши себе за справжнє щастя: «многo есть тыхъ которыи пред тымъ бывали побожными, до Церкви, до Исповїди першими, а потымъ обтяжившися рїчами сего свїта...», стали лїнивыми до служіння Богу та виправдовуються домашніми клопотоми, «чи уже то розуміють на семъ свїті себе быти за щасливыхъ, за богатыхъ, за благословенныхъ...», тому не звертають уваги на божественні речі [6, арк. 346 зв.]. Показовим є розподіл у цьому фрагменті понять «щасливі» та «благословенні», що може говорити про різне їх смислове наповнення. Так, щастя тут більше асоціюється з успіхом і везінням, у той час як благословенність указує на опіку вищих сил і «благополучний образ» людини.

Якщо благословенній людині достаток іде на користь, то грїшнику отримані блага лише шкодять, і успіх обертається для нього злом. Так, проповідник пише: «Будетъ мїти незбожнїй челоувїкъ великую у людей прїязнь, будутъ его всі на годность подносити, будутъ з ним до людей зацныхъ листы писати, учинят его Паномъ великимъ, учинят его Болариномъ, Каштеляномъ, Воеводою, Гетманомъ, Полковникомъ; учинят его войтомъ, бурмистромъ, райцею, лавникомъ и прочая. ано всі тые людскїє прїязни, вси промоції обернутъ ему на вїчноє осужденїє» [7, с. 677]. Сімейнє щастя грїшнику також недоступне, і якщо він навіть «пойметъ за жену деву красную й богатую» [7, с. 675], йому це обернеться злом на землі та на небі.

Загалом не варто захоплюватися мріями про цілковитий успіх, адже людина нездатна зробити щось досконало: «Немашъ такой речи на свїті отъ чоловіка такъ щасливое учиненой, абы якой въ себї немїла омылки, албо недосконалости», – пише проповідник у передмові до «Огородку». Така недосконалість людських досягнень впливає з недосконалістю самої людини: «Правда то, же маєтъ й Чоловїкъ въ себї добротъ, которая можется ему приписати, але змїшану зе злостю, маєтъ пієнкностъ, але злучену з шпетностю, маєтъ силу, але з слабостю, маєтъ правду, але небезъ фалшу, маєтъ мудротъ, але з невідомостю, маєтъ животь, але з смертію, маєтъ щасте, але з утрапленемъ змїшаное» [8, с. 133].

На думку Іоанікія Галятівського, земне благополуччя може обернутися для людини загибеллю, якщо воно не має своїм підґрунтям Божого благословення та якщо людина в гонитві за світськими благами забуває про Бога. Іоанікій Галятівський досить часто описує гонитву грїшників за владою, славою [2, с. 155] і багатствами [2, с. 94], називаючи їх «сітями» для ловлі людських душ [2, с. 68]. Проповідник закликає слухачів служити Богу, а не ганятися за «марностями» світу [2, с. 73], адже останні віддаляють людину від Бога та приносять їй клопоти [2, с. 88]. Тих, хто в погоні за земними благами забуває про Бога та не дбає про спасіння душі, Галятівський порівнює з «гадами земными» і пише, що «люде, которыи всю мысль свою въ богацтвахъ, въ гонорахъ и въ иншихъ марностяхъ земныхъ утопили, а о збавленю души своей не мыслят и не стараются. Такїи грїшати и неба не доступуютъ» [2, с. 101]. В іншому місці проповідник пише із цього приводу: «Єднакъ не всі люде прїймають от Бога почестъ, не всі прїймають корону

небесную вічну... бо не всі люде добре бігъ той, житіє те перешнее, отправають, болше ихъ есть, которые зле бігуть до кресу смертельного, зле живуть на світі, болше ихъ есть, которые уганяются за марностями свецкими, дхасными земними, а о корону небесную вічную не дбають» [2, с. 134].

Однак і ті, хто служать Богу, але прагнуть багатств і інших земних благ, ризикують спасінням душі: «Которыи Богу служатъ и небесного мешканя хотять доступити, еднакъ за марностями земними, за боацтвами ся уганяють и такіи грішати и неба не доступять, бо мовиль Христос: Не можете Богу работати и маммоні...» [2, с. 101].

Досягнувши життєвого успіху, людина починає занадто пишатися ним, і губить душу гордістю: «И теперь кто есть богатый, маеть много злота, сребра, грошей, шатъ, маестностей и для того багатства в пыху подноситъ... кто есть кролемъ, царемъ, княземъ, гетманомъ, воеводою, албо инымъ монархою и потентатомъ на світі и для той прерогативы в пыху подноситъ, иныхъ людей ни за цо маеть... кто есть и между духовными преложеннымъ яким проторопою, игуменомъ, архіимандритою, митрополитою, епископом, архієпископомъ, ексархом, патрїархою и для того преложеньства в пыху поноситъ, иными людьми възгоржаеть... Кто есть ораторомъ, філіозомъ, теологомъ, астрологомъ, математикомъ, аритметикомъ албо иншую мудрость и науку вь собі маеть и для тоєи мудрости и науки вь пыху подноситъ, много о собі розумієте и до того чоловіка Христосъ: И ты, Капернаумъ, иже до небесъ вознесыйся, до ада снїдєши» [2, с. 114]. Фактично, на думку Галятівського, через жадібність людина втрачає всі духовні блага, стаючи зарозумілою, заздрісною тощо [2, с. 194].

Через гріхи людина втрачає не лише вічні, але й земні блага: «Грїхъ есть нічого, бо чоловіка в нівечь обертаеть, позбавляєте чоловіка добрь прирожонныхъ и надприрожонныхъ, дочасныхъ и вічныхъ, земныхъ и небесныхъ, позбавляєте чоловіка цнотъ, ласки божой и славы вічної» [2, с. 156].

Щодо прагнення земного успіху, який не ґрунтується на благочесті, польські проповідники висловлюються традиційно негативно. Так, Скарга вважає це проявами людської самовпевненості та пихи, які призводять до загибелі душі [13, т. 3, с. 337–338]. Дбати про себе та власне збагачення є ознакою «лакогого», зараженого гріхом серця. Томаш Млодзяновський нагадує пастві про мінливість і марність земного успіху [12, т. 1, с. 71, 80].

Петро Скарга негативно висловлюється про надлишкову увагу до здобування земних благ. Такі прагнення роблять людину невільною та призводять до гріха: «Працюємо над світом і набуванням дочасних благ: праця є наднормовою, заради хліба, посад, слави, успіху світського, накладає узду на наш світ та запягає до своєї роботи. Тіло нами керує й слуга пана б'є... Слуги наші стали нам панами. І тяжка та прикра мала б бути нам та неволя, особливо шляхетним. Чорт на нас вантажить мішки та каміння тяжке, під якими стогнемо: працюємо на гріхи його, як селяни на якогось пана: а праці не відчуваємо. Для чорта не тяжко... Людська марна надія, чекати від чорта втіхи, а замість неї дочасну й вічну згубу отримала. А для Господа Бога й малі речі здаються нам тяжкими... Хіба світ, і чорт, і тіло, яким так старанно слугуємо, визволять нас від смерті й пекла?» [13, т. 5, с. 194]. Людські турботи про земні блага є безсенсовими, адже вони спрямовані на здобуття речей, які їм не потрібні та шкодять спасінню: «Марності повні праці й турботи людські, коли те збирають, без чого жити можуть, і що їм є перешкодою до спасіння». Далі проповідник нарікає на розкіш як прояв «порожньої хвали» [13, т. 2, с. 303].

Зайва турбота про «земні речі» є перешкодою до духовних благ: «Перешкодою є надлишкова турбота про світські речі при врядуванні, в праці, в господарстві якими собі <...> серце обтяжуємо <...> які весь час та думки людські на себе перетягають і посяняє слово Боже витискають і дупать. Бо багато є таких, хто радий слухати слово Боже, і радий до серця доброго його вкладати, але не родять в них врожаї святых чеснот через турботи сьогосвітні, які їм часу для об-

мірковування й втілення речей у серці посянях не залишають... Так зайві світські справи відбирають той час, який має би використовуватися на духовні вправи» [13, т. 1, с. 254].

Також за Скаргою перешкодою до спасіння є «гріші й багатства, в яких тонуть людські думки та любов» [13, т. 1, с. 255]. Томаш Млодзяновський пише, що людина ризикуює стати невільником свого багатства, а це відбувається тоді, коли вона вбачає в «багатствах, достатках і маєтках» своє щастя [12, т. 1, с. 33–34]. Навпаки, багатство може стати причиною людських нещасть [12, т. 2, с. 34] і навіть загибелі: «Багатства й достатки є початком прокляття» [12, т. 2, с. 35].

Отже, стосовно світської успішності (кар'єра, багатство, влада, слава...) православні та католицькі мислителі висловлюються неоднозначно. У спадщині Іоанікія Галятівського, Петра Скарги та Томаша Млодзяновського світське щастя характеризується негативно. Для грішника земне щастя завжди обертається злом і вічними муками. Так само всі автори відкидають кальвіністське бачення земного щастя як ознаки спасенності, зазначаючи, що воно може бути ознакою приречення людини до загибелі, оскільки здатне збити з істинного шляху.

Проте, на думку Антонія Радивилівського, праведній благословенній людині всі ці блага йдуть на користь і слугують засобом для реалізації її позитивних моральних якостей. Загалом він не засуджує прагнення до успішності, багатства та не вважає їх гріховними, але застерігає від зайвої гонитви за ними й неправильного їх розуміння, аби вони не стали перешкодою на шляху до остаточної мети – небесного блаженства, адже для грішника земне щастя обертається злом і вічними муками.

Таким чином, у міркуваннях українських і польських мислителів епохи бароко відбилися впливи протестантської етики та ренесансного гуманізму, що виправдовував прагнення людини до земного щастя. Проповідники не приймали кальвіністського погляду на проблему прагнення людиною життєвого успіху та водночас намагалися христианізувати такі намагання пастви.

Подальший розгляд цієї проблеми є доволі перспективним, адже проаналізувати в межах однієї статті всі складники концепту щасливого життя є неможливим.

Література

1. Воркачев С. Счастье как лингвокультурный концепт / С. Воркачев. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2004. – 192 с.
2. Галятівський І. Ключ розуміння / підгот. І. Чепіга. – К. : Наукова думка, 1985. – С. 53–238.
3. Довга Л. Система цінностей в українській культурі XVII століття : [монографія] / Л. Довга. – Київ – Львів : Свічадо, 2012. – 344 с.
4. Йосипенко С. До витоків української модерності. Українська ранньомодерна духовна культура в європейському контексті / С. Йосипенко. – К. : Український Центр духовної культури, 2008. – 392 с.
5. Корзо М. Образ человека в проповеди XVII века / М. Корзо. – М. : ИФРАН, 1999. – 190 с.
6. Радивилівський А. «Вінець Христов...» / А. Радивилівський. – К., 1688. – 544 арк.
7. Радивилівський А. «Вінець Христов...». Рукопис / А. Радивилівський, І.Р. ЦНБУ ім. В.І. Вернадського. – П. Ник м. П. 560 т. 2. – 1615 с.
8. Радивилівський А. «Огородок...» / А. Радивилівський. – К., 1676. – 1128 с.
9. Татаркевич В. О счастье и совершенстве человека / В. Татаркевич. – М. : Прогресс, 1981. – 368 с.
10. Яковенко Н. У пошуках Нового неба. Життя і тексти Іоанікія Галятівського / Н. Яковенко. – Київ: Лаурис; Критика, 2017. – 704 с.
11. McMahon D. A History of Happiness / D. McMahon. – New York : Grove Press, 2006. – 544 p.
12. M odzianowski T. Kazania i Homilie / T. M odzianowski. – Pozna, 1681. – Т. I – IV. – 456 s.
13. Skarga P. Kazania na niedziele y svieta calego roku / P. Skarga. – Wilno, 1793. – Т. I – VI. – 279 s.

Анотація

Спивак В. В. Життєвий успіх як елемент щастя в спадщині Антонія Радивиловського в контексті української духовної культури XVII століття. – Стаття.

Стаття присвячена дослідженню уявлень про життєвий успіх як елемент розуміння щастя в українській духовній культурі епохи бароко. Проаналізовано тлумачення уявлень про успішне життя людини в спадщині Антонія Радивиловського порівняно з текстами Іоанікія Галятівського. Також для порівняльного аналізу використано проповіді польських авторів: Петра Скарги та Томаша Млодзяновського. Робиться висновок про наявність у вітчизняній філософській культурі впливу протестантських і ренесансних уявлень про щасливе життя. Ознаками успішного життя українськими та польськими авторами визнаються володіння багатством, кар'єрне зростання, влада, слава тощо. Більшість авторів висловлюється щодо цього виду щастя негативно, вбачаючи в ньому загрозу християнському благочестю. Натомість Антоній Радивиловський у своїх повчаннях намагається спрямувати прагнення пастви до життєвого успіху в християнське русло, стверджуючи можливість поєднання успіху та благочестя.

Ключові слова: історія філософії, українська філософія, бароко, щастя, успіх.

Аннотация

Спивак В. В. Жизненный успех как элемент счастья в наследии Антония Радивиловского в контексте украинской духовной культуры XVII века. – Статья.

Статья посвящена исследованию представлений о жизненном успехе как элементе понимания счастья в украинской духовной культуре эпохи барокко. Проанализировано толкование представлений об успешной жизни человека в наследии Антония Радивиловского в сравнении с проповедями Иоанникия Галятовского. Также для сравнительного анализа использованы проповеди польских авторов: Петра Скарги и Томаша Млодзяновского. Делается вывод о наличии в от-

ечественной философской культуре влияния протестантских и ренессансных представлений о счастливой жизни. Признаками успешной жизни украинскими и польскими авторами признаются владение богатством, карьерный рост, власть, слава и т. д. Большинство авторов высказываются об этом виде счастья негативно, видя в нем угрозу христианскому благочестию. Однако Антоний Радивиловский в своих поучениях пытается направить стремление паствы к жизненному успеху в христианское русло, утверждая возможность сочетания успеха и благочестия.

Ключевые слова: история философии, украинская философия, барокко, счастье, успех.

Summary

Spivak V. V. Life success as an element of happiness in the Legacy of Anthony Radivilovsky in the context of the Ukrainian spiritual culture of the XVII century. – Article.

The article is devoted to the study of perceptions of life's success as an element of understanding happiness in the Ukrainian spiritual culture of the Baroque era. The author analyzes the interpretation of representations of a successful human life in the legacy of Anthony Radivilovsky in comparison with the texts of Ioanikii Galyatovsky. Also, for the comparative analysis, the sermons of the Polish authors: Petr Skarga and Tomasz Mlodzianowski were used. The conclusion is drawn about the presence in the domestic philosophical culture of the influence of Protestant and Renaissance ideas about a happy life. The signs of successful life by Ukrainian and Polish authors are recognized: possession of wealth, career growth, power, glory, etc. Most authors express a negative view of this kind of happiness, seeing it as a threat to Christian piety. Instead, Antony Radivilovsky in his teachings tries to direct the aspiration of the congregation to life's success on the Christian front, arguing the possibility of combining success and piety.

Key words: history of philosophy, Ukrainian philosophy, baroque, happiness, success.